

gove pojave do modernog jezika, latinskog od plemenskog govora basena donjeg Tibra do njegovih savremenih izdanaka, razvitak germanskih, slovenskih, ugro-finskih, tursko-tatarskih govora.

U drugom delu posebno je pažljivo obrađena Francuska sa njenim govovima, dok se ostalim zemljama i njihovim jezicima poklanja nešto manje prostora i pažnje. Najzad pisac iznosi svoja shvatanja o internacionalnom jeziku i o jezičkoj budućnosti Evrope. Njegov je predlog da se je jednim internacionalnim dogovorom odrede veliki evropski jezici na koje će se prevoditi pojedine grane naučne literature, da bi naučnici mogli da se ograniče na učenje jednog stranog jezika koji bi im omogućio da se upoznaju sa svom njima potrebnom stručnom literaturom i sporazumevanje sa kolegama iz iste struke.

A. Dauzat oštro istupa protiv težnje, čiji je razvitak u vezi sa ratovima i osamostaljenjem kulturnog života kod naroda koji govore neki od manje rasprostranjenih jezika, da se iz rečnika eliminišu strani izrazi i zamene novostvorenim, domaćim. On kao da u toj težnji vidi neku vrstu kočenja jezičkog razvitka koji, po njemu, ide samo u pravcu sve veće internacionalizacije. Ovaj ga je njegov stav verovatno naveo da već u predgovoru zažali za Austro-Ugarskom i njenim jezičkim i kulturnim monopolom. On smatra iluzornom jezičku samostalnost „jezičkih manjina“ kako on naziva zemlje koje su raspadom Austro-Ugarske dobile svoju samostalnost.

Opis jezičkih prilika u našoj zemlji očigledno nije dobio nov oblik u ovom izdanju, već su unete samo neke dopune. Tako pisac govori o školstvu u vezi sa nacionalnim manjinama pa primećuje: Les Macédonien réclament pour eux l'application du régime des minorités ethniques. Ovakva, u najmanju ruku čudna, neobaveštenost ili nepažnja iznenađuje u delu jednog poznatog stručnjaka.

Ipak, kako su u knjizi korišćeni i najnoviji statistički podaci, kako u njoj nalazimo i nekoliko novih lingvističkih karata, informacije koje ona pruža veoma su značajne.

M. Flašar, Beograd.

E. SAPIR, *Selected writings of Edward Sapir in language, culture and personality*. Edited by D. G. Mandelbaum. Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1952²; in -8°, XV+617 str.

Izbor iz spisa velikog američkog lingviniste E. Sapira, prvi put objavljen pod gornjim naslovom 1949 g., pruža sliku mnogostranosti i obilja, stručnosti i stilskog majstorstva ovoga naučnika, koji je u čitavom svom obimnom delu, polazeći ponajviše od analize jezičkog izraza, gledao prvenstveno da otkrije veze između jezika i njegove socijalne pozadine, veze jezika i kulture, dok je sa druge strane davao i odlične studije jezičke analize i deskripcije. U bibliografiji na kraju knjige, pored spisa iz lingvistike, koji zadiru u problematiku istorije i kulture naroda, takvih koji su od značaja za antropologiju, pored književnih i muzičkih kritika, na azimo i velik broj pesama. Neki od tih radova objavljeni su posle smrti pisca (g. 1939), a njegova zaostavština u radovima još nije sva publikovana.

U uvodu izdavač daje životopis E. Sapira iz koga se, pored opštih podataka, vidi i njegova uloga inspiratora jezičkih ispitivanja u Americi.

Radovi su, kako i naslov pokazuje, podeljeni na tri velike grupe, a ove opet na manje koje sadrže članke bliske po sadržaju. Naslov je preuzet iz jedne ranije publikacije, zbornika radova u čast Sapirovu koji su 1941 g. izdali njegovi učenici.

Prvi deo knjige sadrži članke posvećene jezičkim studijama i govori o jezičkoj prirodi uopšte i društvenom značaju jezika, o govovima severnoameričkih Indijanaca, o semitskim i indoevropskim jezicima. Pred svakom grupom članaka je kratak izdavačev uvod sa podacima o vremenskom redosledu radova i razvitku u piščevim gledištima.

Gde je reč o jeziku kao sistemu naročito je izraženo piščevo shvatanje jezika kao savršenog sretstva izražavanja i izmenjivanja misli i utisaka. On teoriski dopušta mogućnost postojanja kinetičkog govora, ali

ističe da za njegovo samostalno postojanje nemamo svedočanstava. Ne veruje da je postojao neki jezik koji bi morao da se u toj meri ispomaže gestom da bi sporazumevanje bilo onemogućeno u mraku. Kinetički je govor, po njegovom shvatanju, uvek bio samo dopuna glasovnom, koji je opet sa formalne strane u svim svojim pojavnim oblicima suštinski savršen, tj. potpuno zadovoljava potrebe onih koji se njime služe. Upotpunjavanje govornih sretstava, potreba uslovljena novim saznanjima i iskustvima, prosto je primenjivanje već ustaljenih principa, metaforička upotreba starih izraza (10). Ovoj se svojoj misli rado i često vraća (isp. 7, 105, 153 i dalje) i naglašava da je to podjednako istinito i u pogledu na govore Eskima i Hotentota kao i s obzirom na velike kulturne jezike. Svaki je jezik tako uređen da ima sve formalne mogućnosti da izrazi i najneobičnije misli i maštanja a da nikad ne mora da pribegne nekom novom osnovnom obliku. Teškoće koje se javljaju pri prevodenju imaju svoje poreklo u leksici i terminologiji, dok u formalnom pogledu nema nikakvih prepreka prevodenju Kantovih dela na eskimski ili hotentotski. Između kulture i strukture jezika nema nikakve veze.

E. Sapir odbacuje sva nagađanja o poreklu i postanku jezika kao „vežbe za spekulativnu maštu“ prosto stoga što nam ne stoje na raspoloženju doista primitivni jezici i što pri tim ispitivanjima ni dečji jezik ne može biti od velike pomoći, kako se kod dece radi samo o primanju i učenju postojećeg jezika. Ovo je gledanje prihvaćeno u novije vreme. J. Vendryes (*Le langage*, izd. 1950, 6) pitanje o poreklu jezika uopšte i ne smatra lingvističkim problemom, problemom kojem bi se moglo naći rešenje na osnovu jezičkog materijala i metodima nauke o jeziku. On se i u drugom velikim delom slaže sa E. Sapirom. Ovaj iznosi, pokazavši neodrživost teorija interjekcije i onomatopeje, da suština problema jezičkog porekla i nije u otkrivanju glasovnih elemenata koji predstavljaju osnovu govora, već je pitanje kako i kada je glasovni skup izdvojen kao znak, simbol, odvojen od svog prvobitnog ekspresivnog značenja. Njegova izlaganja unekoliko rezimira rečenica: *Language, then, is what it is essentially, not because of its admirable expressive power but in spite of it* (14). To je upravo ono što je i bečki profesor filozofije K. Bühler izneo u svojoj knjizi *Sprachtheorie* (Jena 1934, 195).

Sapirovo određivanje jezika kao „glasovne artikulacije težnje da se realne stvari gledaju simbolički“ formulisano je suviše apstraktno i zanemaruje najznačajniji faktor stvaranja jezika — praktičnu potrebu i značaj takvih simbola. Sama priroda jezičkih znakova njome je, međutim, potpuno izražena.

Značajno mesto među ovim opštim primedbama zauzimaju stranice o jeziku kao društvenom faktoru i njegovoj zavisnosti od sredine u kojoj se govori. Pored uticaja društva nigde nije zanemaren uticaj ličnosti i njen udeo u stvaranju jezika. U studiji *Language and Environment* pokazuje pisac da fizička sredina u kojoj se jedan jezik razvija utiče na ovaj samo ukoliko je u vezi sa socijalnim faktorima, tj. da se ti uticaji ustvari svode na socijalne.

Studije severnoameričkih indijanskih govora, kojima se pisac naročito proslavio, ne ograničavaju se samo na sakupljanje i beleženje ranije nepoznatog materijala. Pregled srotstva ovih govora daje članak *Central and North American Languages*. U članku *Glottalized Continuants in Navaho, Nootka and Kwakiutl* se pisac osvrće na teoriju o indoevropskim laringalima iznoseći je uglavnom na grčkim primerima.

U poslednjoj grupi su radovi o semitskim i indoevropskim jezičkim pitanjima. U članku *Tibetan Influences on Tocharian* iznosi neke pozajmice iz tibetanskog koje nalazi u toharskom i potstaknut člankom Ed. Hermann-a (*Zeitschr. f. vgl. Sprachforschung* 50, 1922, 299) pisac dolazi do zaključka da se položaj toharskog prema ostalim indoevropskim jezicima ne može odrediti ako se ne počne od shvatanja da je toharski jedan „tibetanizirani indoevropski idiom“. Beleške *Indo-European Prevalic s in Macedonia* kao i *The Indo-European Words for „Tear“* iz pišćeve su

zaostavštine. U prvoj pisac istupa protiv mišljenja O. Hoffmanna da je makedonski grčki dijalekat i protiv njegove emendacije Hesihijeve glose ὕδραν „ὑν“ u ὄδαν, čime je ovaj hteo da dokaže prelaz inicijalskog s u h. E. Sapir se poziva na utvrđenu promenu intervokalskog s u z u makedonskom a zatim pokušava da opovrgne Hoffmann-ovo shvatanje statističkim ispitivanjem. On pokazuje da od sačuvanih makedonskih glosa koje počinju vokalom samo veoma mali broj ima spiritus asper, dok bi se zbog česte pojave inicijalskog s u indoevropskom očekivao mnogo veći broj aspiriranih inicijala.

Druga dva dela knjige sadrže članke u vezi sa problemima kulture u ličnosti pisane u istom duhu koji dopunjuju izlaganje o jeziku.

M. Flašar, Beograd.

J. MAROUZEAU, *Quelques aspects de la formation du latin littéraire* (Collection linguistique publiée par la Société de linguistique de Paris (LIII). Paris 1949, p. 282, 80.

Во горниот труд авторот Марузо ги собрал поранешните свои расправи, временски и просторно растурени, но кои сепак прават некоја целост по предметот и развивањето на мислите. Како главни се провлекуваат низ трудот неколку проблеми за оформувањето на латинскиот јазик (вокабуларот, фразеологијата и терминологијата) и некои прашања од синтаксата и стилистиката.

По прашањето за формирањето на латинскиот јазик, Марузо констатира дека старолатинскиот јазик иوسي вулгарен, простонароден карактер за разлика од грчкиот и индо-иранскиот јазик кои се одраз на животот и менталитетот на аристократското општество. Латинскиот јазик се јавува како јазик на една груба, сурова нација со дух настроен во реалистички правец позитивен и конкретен. За долго време не беше возможно да се прави разлика меѓу јазикот на престолницата и на селските дијалекти. Оформувањето на единствениот латински јазик се јавува како резултат на низа усилби, вложени во текот на две столетија, така што моментот на триумфот на литературниот јазик се поклопува со крајот на обединувањето на Италија околу Рим. Регионалните особености се познати под името рустичизми (*rusticitas*) за разлика од службениот и литературниот јазик наречен *elegantia sermonis* или *urbanitas*, чија главна одлика е пуризам. Марузо констатира дека мал број јазици се така погодни за формирање на изведенки како латинскиот јазик. Таа особина му дава на латинскиот јазик изглед на еден научен, конструиран јазик. Дејноста на писателите, по правило, ги фаворизирала тие природни тенденции на јазикот. Од друга страна, нуждата за искажување, неразделиво поврзана со материјата, како и грижата за стил често водеа кон враќањето на изобичаени зборовни формации. А и техниката на метриката вршела свое влијание на развивањето на јазикот. Самите изведенки авторот Марузо ги смета како морфолошки и семантички производ од основи и суфикси. Историски гледано, нужно е да се процени во кој стадиј од еволуцијата на јазикот се јавила таа изведенка. Неодложно доаѓа и грижата да се определи основното значење, како би се запреле произволните и контрадикторните толкувања. Да се утврди основното значење на еден збор, нужно е да се познава семантичката еволуција на зборот и така основното значење да се земе како општа мерка за одредување на определениите значења. При тоа може да се падне во грешка ако се врши тоа врз основа на етимологијата, било да е вистинска или погрешна. Етимолошкиот фактор малку придонесува за утврдување на значењето на зборот, освен во литературниот и научниот јазик. Проблемот на етимологијата е уште покомплициран кога се во прашање дијалектни особености. Како главна одлика на латинскиот јазик се смета неговата лапидарна концизност, т. нар. „*imprægoria brevitās*“. Под тој израз се подразбира краткост и концизност. Краткоста е често доказ за неспособноста на субјектот или скуд-